

Ekonomi handlar om beteende och värderingar

Ekonomi handlar väsentligen om hur hushåll och företag planerar och handlar utifrån förväntningar då de beslutar vad de gör. På bilden skruvas förväntningarna upp då Teslas nya elektriska bil presenteras i Frankfurt 2013. Foto: Mostphotos

Behöver ekonomin ta några moraliska principer i betraktande? Svaret på den frågan är ett rungande ja. Denna artikel diskuterar ekonomisk vetenskap utifrån frågan om hur den inkluderar etiska aspekter, med särskilt fokus på ett makroekonomiskt perspektiv¹.

Finn Olesen
är professor vid
Aalborg University
Business School.

Även om många ekonomer kan tala för ett strikt formellt och matematiskt förhållningssätt i makroekonomins metodologi, visar historien upprepade gånger att ekonomin innehåller mera än vad som kan uttryckas med ekvationer. Ibland drabbas ekonomin hårt av allvarliga chocker. Det räcker med att nämna djupa globala recessioner som den stora depressionen på 1930-talet och den stora nedgången i vår moderna tid (från 2008 framåt), vilka båda i stor utsträckning väckte förvåning hos ekonomerna. Vad som skedde var inte vad som förväntades ske. I bägge fallen var den utdragna perioden av ekonomisk kris i någon mån driven av förväntningar, och dessa depressiva förväntningar tog fasta på många olika aspekter av vilka alla inte var ekonomiska faktorer.

Och nyligen har den globala ekonomin

kommit att lida av den negativa inverkan av covid-19-pandemin och kriget i Ukraina. Förutom att utmana de ortodoxa strategierna för ekonomisk politik, genom att hävda behovet att göra expansiv finanspolitik och ändra penningpolitiken, förde dessa händelser även etiska bekymmer till framkanten i den politiska debatten. Likaledes står, som vi alla vet, oron för den ekologiska hållbarheten av uppenbara orsaker högt på den offentliga agendan. Det är allmänt accepterat att vi har ett moraliskt ansvar för att överlämna världen i ett livskraftigt tillstånd till kommande generationer.

Och naturligtvis vet vi alla att modern ekonomi befolkas av verkliga människor, inte läroboksaktiga robotar, och när de handlar ekonomiskt inkluderar de också etiska överväganden. Det gör regeringar också, åtminstone i någon utsträckning. Det betyder att vi som ekonomer inte kan fly frågor av etisk natur när vi närmar oss viktiga ekonomiska spörsmål – vi var inte i stånd att göra det i det förflutna och vi kan inte heller göra det i vår moderna tid, såsom denna artikel avser att illustrera.

I forna tider

Etiska överväganden i ekonomiska resonemang är ett tankesätt som sträcker sig långt tillbaka i tiden.

I forna tider inkluderade greker, romare och kristenhetens tidiga företrädare aspekter på kvaliteten av och rättvisan i livet i diskussionerna kring ekonomiska ärenden. Enligt dem skulle priserna vara skäliga och rättvisa, **Michael Wittmer** (2017).

Det innebär att ett skäligt pris kan definieras som vilken summa som helst som det frivilligt köpslås om mellan en villig köpare och en villig säljare. Hur som helst skulle en ekonomisk aktivitet även innefatta en aspekt av att göra gott för att på så vis vädja till

kärlekens etik. Därför tiden var behandlingen av ekonomiska ärenden på något vis alltid kontextualiserad av ett givet etiskt ramverk.

Emellertid skulle ett fullt fokus på marknadsekonomin ekonomiska processer få vänta till publiceringen av *Nationernas välstånd* av **Adam Smith** år 1776. Många ser Smith som fadersgestalten som lade grunden till ekonomins status som en genuin vetenskaplig disciplin. Och det måste hållas i minnet att Smith började med att rikta sig in på etiska aspekter när han skrev *Teori om de moraliska känslorna*, som publicerades 1759. Därför ses Smith ofta som en som talade för att samhället måste ha ett etiskt fundament. Och det var utifrån denna förståelse han skrev sin ekonomiska doktrin om den framtida kapitalismen: när samhället över tid förändras hänger sådana omvandlingsprocesser alltid på fler aspekter än bara de ekonomiska.

Det är nödvändigt att inkludera såväl politiska och historiska som kulturella aspekter för att förstå den sanna naturen av sådana omvandlingar. Och det görs alltid med en klar blick på behovet att respektera och skydda individens beteende. Det är inte att undra på att Adam Smith även ses som en av liberalismens grundare.

Sammanfattningsvis skulle Adam Smith, såsom **John Maynard Keynes** senare gjorde, karakterisera ekonomi som en moralisk vetenskap. Senare utvecklades ekonomin, särskilt genom **David Ricardos** och de så kallade marginalisternas inflytande, till att fokusera på marginalnytta, marginalkostnad och marginalprodukt (dvs. hur mycket en extra enhet av en produkt eller tjänst lägger till värdet och nyttan av den, red.anm.). Förespråkarna för nyklassisk ekonomi satte mycket större fokus på renodlat ekonomiska aspekter. Etiska aspekter i allmänhet, möjligen med välfärdsekonomin som ett viktigt

Förväntningar i kras. Människor samlas på Wall Street efter börskraschen 1929.

undantag, tonades ner inom ekonomin. Ren teoretisk härledning lämnar svårligen någon roll för moraliska ståndpunkter och/eller etiska överväganden.

Moderna tider

Dagens makroekonomiska huvudfåra lutar sig i allmänhet starkt mot existensen och styrkan av marknadsmekanismen, och den är stadigt förankrad i ett slags nyliberal ideologi. En del anser att en sådan marknadsfetischism måste utsättas för kritik. Till exempel argumenterar Ursula Othelle-Wildfeuer (2018) att en sådan förståelse är på tok för smal. Den saknar den mest behövliga omsorgen om de fattiga, de förtryckta och de utstötta. Individens lycka kan inte ses isolerad. Vi vet som ett faktum att människor interagerar som sociala medlemmar av ett samhälle.

Som Nothelle-Wildfeuer poängterar skall det ekonomiska spelet i grund och botten handla om omsorg, "... om oförytterliga standarder för mänsklighet och rättvisa, om

grundläggande värden i den sociala och ekonomiska ordningen, som i sista hand uppfylls i vår kulturs inre kärna och är konstituerande för en livskraftig relation mellan ekonomin och det sociala svaret". Utan något slag av moraliska principer och etiska överväganden blir ekonomin tom – den kommer inte att vara i fas med det verkliga livets sakförhållanden.

Och på något vis, genom en strategi som är inbäddad i nyliberalismen, inbegriper den moderna makroekonomiska huvudfåran, även om det ofta är dolt, normativa värden. Att acceptera och tillämpa en nyliberal ideologi har konsekvenser rörande till exempel utformningen av den ekonomiska politiken (riktlinjer för att formulera en optimal penning- likaväl som en optimal finanspolitik). Hur som helst innefattar det mera än enbart dessa aspekter som utgår från den ekonomiska politiken. Det färgar också sättet på vilket institutionella förändringar i samhället ser ut att bestämmas och vilka förändringar det tas för givet att är önskvärda (och behövliga).

Ett slags världslig moralisk ordning

Den nyliberala ideologins argument och vision har varit att släppa marknadskrafterna fria för att försäkra effektiviteten och det bästa utfallet på marknader som går mot att bli perfekta. Därför finns enligt de flesta ekonomer inget alternativ, åtminstone inte ett relevant sådant, till en fri marknadsekonomi. För dem är mera marknad alltid bättre än mindre marknad, och likaså är det bättre med mindre reglering då marknadspriser och förändringar i relativa priser utgör reglerna i det ekonomiska spelet.

En sådan implicit moralisk dimension har benämnts som ett slags världslig moralisk ordning som följer "... de generellt accepterade reglerna och normerna för att vara involve-

rad i ett operonligt utbyte, såsom att vara ärlig, hålla löften och avtal, respektera andras äganderätt, och att inte avsiktligt skada andra”, Dwight Lee & Mark Schug (2011).

Även om en sådan beskrivning kunde vara korrekt under normala omständigheter, vet vi tidvis att den inte är det, såsom åren före den stora recessionen utlöst av finanskrisen 2008 finns dokumenterade:

”Den allmänna modellen för bankfinansierad, kreditmarknadsfinansierad verksamhet, var i upprinnelsen till den stora krisen överhöljd av kriminellt beteende. När det blev klart att alla av de stora institutionerna man var tvungen att ha att göra med, affärsbankerna, investeringsbankerna, värderingsinstituten, regulatorerna, är delar av, införstådda i, eller medbrottslingar i en väldig brottslig sammanväring, då finns en tendens att förlora förtroendet för sådana människor och för systemet som helhet”, James Galbraith (2016).

Ytterligare kan den makroekonomiska huvudfåran befolka ekonomin med ekonomiska agenter som modelleras som rationella människor och som omvandlar sig själva till att bli den representativa agenten. Det är hen, med sin strävan att uppnå det optimala resultatet, som klarerar varje marknad och säkerställer ett makroekonomiskt utfall av full sysselsättning. En del ser den rationella ekonomiska människan – *homo economicus* – som en som bara följer reglerna för att göra ren positiv ekonomi.

Däruöver kan en sådan ’modellmänniska’ vara utrustad med en superförmåga som gör det möjligt för hen att veta allt av intresse². För hen är situationerna med bunden rationalitet (agenterna har ofullständig kunskap beroende på brister i kognitiv förmåga och närvaron av en osäker framtid) inte ett ämne för allvarlig begrundan. Men ute i

det verkliga livet verkar såväl hushåll som företag under den bundna rationalitetens villkor. Det har varit känt för ekonomiska forskare i årtal. Allt började på något sätt med Herbert Simons banbrytande verk om företag i slutet av 1940-talet.

Hushåll och företag betar sig på samma sätt

Senare, i modernare tider, har Daniel McFadden och Daniel Kahneman fokuserat på hushållens beteende. Och så som fallet var med företagen betedde sig hushållen på exakt samma sätt, de styrde också sitt ekonomiska liv utifrån en ’tumreglernas’ strategi. De sprang efter någonting mindre än det optimala utfallet. De accepterade de näst bästa lösningarna och var lyckliga med ett beteende som kännetecknades av att uppnå det tillfredsställande.

Accepterandet av att makroekonomin kan modelleras genom att använda en representativ agent är att acceptera att makroekonomin borde ses som en positiv vetenskap. Den skall inte handla om normativa utsagor. Vid sidan av de diskussioner om en världslig moral som nämndes tidigare, skippar den moderna makroekonomiska huvudfåran därför i regel de moraliska dimensionerna.

Hur som helst är det bra att hålla i minnet att begreppet *homo economicus* är ett normativt kryddat begrepp. Det är värde-laddat och postulerar således en speciell vetenskaplig modell som åskådliggör en partikulär uppsättning av ekonomiskt betingade sociala relationer, såsom de förklaras av Grace Ballor (2022):

”Sociala vetenskapliga modeller såsom *homo economicus* ger oss en bild av en mänsklig person. På det viset förutsätter och representerar de en antropologi, en förståelse av den mänskliga personen.”

”I det verkliga livet agerar företag och hushåll såsom människor gör, inte såsom robotar förväntas göra.”

Ballor går vidare med att argumentera att vetenskapliga sociala modeller som sådana inte är enbart deskriptiva, utan också åtminstone i någon mån preskriptiva. Därför har det betydelse vad vi undervisar och lär oss om ekonomiska modeller ”... *då dessa är redskap för att lära oss om oss själva och kan bli modeller som vi bokstavligen talat kan försöka efterlikna*”.

Men naturligtvis handlar ekonomi inte bara om normativa utsagor. Ekonomin befattar sig också med positiva ekonomiska aspekter. Genom historien har många ekonomiska forskare strävat efter att formulera grundläggande ekonomiska relationer eller utsagor i en form som liknar lagar. Hur som helst borde man, såsom **Jay Richards** (2020) betonar, vara försiktig med att hävda att dessa relationer – eller ’lagar’ – motsvarar fysikens lagar. De befinner sig inte i samma kategori. Snarare kunde de mer precist karakteriseras som ”... *upptäckter, regelbundenheter och principer*”. Ytterligare är det skäl att minnas att ekonomin på något vis alltid är innesluten i det normativa – värdeladdade – slaget av ramverk. Och såsom Richards något ironiskt påpekar, tenderar inom ekonomin ”... *moraliska och filosofiska frågor att dyka upp fortare än de kan begravas*”.

Teorier utan grund i empirisk evidens

I varje fall kan ekonomiska teorier och modeller mycket väl konstrueras utifrån ytterst orealistiska antaganden. Dessa kunde vara acceptabla ifall teorierna och modellerna kunde producera utmärkta förutsägelser.

Olyckligt nog för den moderna makroekonomiska huvudfåran skulle många göra gällande att en stor mängd av dess förutsägelser inte är grundade i empirisk evidens. För att nämna ett verk av en känd dansk ekonom, så är det exakt vad **Katarina Juselius** har framfört i många års tid, Juselius (2009 & 2011).

Ytterligare försöker moderna företrädare för huvudfåran tillämpa ett unikt förhållningssätt till makroekonomin, vilket är i god samklang med strategin som för länge sedan tillämpades av **Robert Lucas** på 1970-talet, då han basunerade ut de rationella förväntningarnas revolution och behovet av att ge makroekonomisk teori en grund i traditionell mikroekonomi. Om hans ansträngningar kröntes med framgång skulle det inte längre behöva göras åtskillnad mellan makro- och mikroekonomi, hävdade han. De två skulle sammanfalla med termen ekonomi. Och framgång uppnåddes verkligen under de följande åren. Det vet vi från det ekonomiska tänkandets historia.

Det betyder att en stor del av de ekonomiska läroböckerna presenterar en värld av perfektion för sina läsare. Vanligtvis lär sig ekonomistuderande att enbart befatta sig med studier av utbudssidan i ekonomin, då effekterna av efterfrågesidan i allmänhet är av ringa betydelse, förutom i mindre störningar i ekonomin på kort sikt. Sålunda presenterar dessa läroböcker för de studerande en ekonomisk förståelse som inte är i samklang med det verkliga livets sakförhållanden, vilket illustrerades av hur regeringarna reagerade på den negativa ekonomiska inverkan som covid-19-pandemin och kriget i Ukraina hade. Det är inte att undra över att ekonomistuderande världen runt har efterlyst mer realism i kurser i makroekonomins mainstream.

Och vi vet med visshet att normativa

aspekter är viktiga för människor. Normer och värderingar är avgörande för mänskligt beteende och människor har många slags sociala relationer då de för det mesta interagerar med varandra. Därutöver är det mänskliga beteendet målinriktat. Därför är det viktigt att i läroböckerna i ekonomi (mikro och makro) lyfta fram konsekvenserna av att fokusera på normer och värderingar, eftersom *homo economicus* inte är ekonomins invånare. Verkliga människor formar en kultur och kulturella förändringar över tid, och därigenom omvandlar de människors sinnen på något vis.

I grund och botten handlar det om att moderna demokratiska samhällen genomgår förändringar genom folkets vilja – och sättet på vilket människor handlar är i viss grad färgat även av etiska och moraliska bekymmer.

Keynes: en moralisk vetenskap

För Keynes var det nödvändigt att ekonomin är en moralisk vetenskap. I en korrespondens med **Roy Harrod** 1938, när han recenserade ett banbrytande ekonometriskt verk av **Jan Tinbergen**, argumenterade Keynes:

*"Ekonomi är en vetenskap om tänkandet i termer av modeller som hör samman med att välja sådana som är relevanta för den samtida världen. Den är tvungen att vara det av den anledningen att dess material, olikt typisk naturvetenskap, i alltför många avseenden inte är homogent över tid ... **Framsteg** i ekonomin består nästan uteslutande av progressiva förbättringar av valet av modeller ... Jag vill också starkt betona poängen att ekonomin är en moralisk vetenskap. Jag nämnde tidigare att den arbetar med introspektion och med värden. Jag kunde ha tillagt att den arbetar med motiv, förväntningar, psykologiska osäkerheter. Man ska hela tiden vara på sin vakt mot att be-*

handla materialet som konstant och homogent", CW, (XIV, fetstilning i originalet).

Sett ur Keynes perspektiv existerar ingen enskild modell som kan analysera alla relevanta ekonomiska problem i alla tider.

I motsats till vad många företrädare för huvudfåran kan tro, är det en fruktlös strävan att finna en sådan modell. För Keynes och postkeynesianerna är ekonomi 'konsten att välja' den rätta modellen för att analysera det förhandenvarande problemet.

Sannolikt hade kärnelementen i Keynes syn på ekonomins natur formats i unga år under påverkan av **G.E. Moores** filosofi. Som Keynes själv uttryckte det i *My early Beliefs* från 1938:

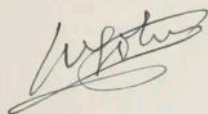
"Inflytandet ... [från Moores bok] ... var inte bara överväldigande ... det var spännande, uppfriskande, början på en renässans, ett öppnande av en ny himmel över en ny jord, vi var förelöparna för en ny ordning, vi var inte rädda för någonting", CW (X).

För Keynes handlade en god livshållning framför allt om behovet att erkänna att "ens primära mål i livet var kärlek, skapandet och avnjutandet av estetisk upplevelse, och strävan efter kunskap", CW (X).

Såsom framförts av **Craufurd Goodwin** förstod Keynes av Moore att det för den som arbetar som ekonom var nödvändigt att fokusera på de filosofiska aspekterna av meningen med det mänskliga livet. Keynes talade för att de väsentliga värdena i mänskligt liv "... ligger i sinness tillståndet som kommer ur strävan efter sanning, skönhet och kärlek", Goodwin et al. (2009). Därför var för Keynes det avgörande politiska problemet hur det går att kombinera "... tre saker: ekonomisk effektivitet, social rättvisa, och individuell frihet", på rätt sätt, Goodwin et al.

THE
GENERAL THEORY
OF
EMPLOYMENT INTEREST
AND MONEY

BY
JOHN MAYNARD KEYNES
FELLOW OF KING'S COLLEGE, CAMBRIDGE

MACMILLAN AND CO., LIMITED
ST. MARTIN'S STREET, LONDON
1936

För John Maynard Keynes var det avgörande politiska problemet hur det går att kombinera tre saker: ekonomisk effektivitet, social rättvisa och individuell frihet. Keynes inflytelserika verk *The general theory of employment, interest and money* kom ut 1936.

”Huvudfåran ser i varje fall saker på ett annat sätt. Den ser snarare det ekonomiska systemet som ett repetitivt system och argumenterar därmed för att systemet är slutet och i viss utsträckning deterministiskt till sin natur.”

(2009). Eller som Robert Skidelsky (1992) poängterar:

”Filosofin erbjöd grunden för Keynes liv. Den kom före ekonomin; och filosofin om målen kom före filosofin om medlen ... Det var en åskådning som också gjorde det möjligt för Keynes att utöva moralisk auktoritet. Hans kalkyler och gärningar tjänade mål som han trodde var sanna.”

Därför är det ur Skidelskys perspektiv meningsfullt att anta:

”... att Keynes tog sin moralfilosofi på allvar; att han kände ett behov av ’sanna övertygelser’; att han behövde rättfärdiga sina handlingar med att hänvisa till sina övertygelser; att hans handlingar i själva verket var påverkade av vad han trodde på”, Skidelsky (1992).

Även om Keynes hade stråk av sin tids mainstream-tänkande i *The General Theory* var hans förståelse av ekonomi i allmänhet och det mänskliga uppträdandet mycket rikare och mer vidsynt än hos en typisk representant för huvudfåran under 1930-talet. På det viset kunde det kanske sägas att Keynes hade drag av av att vara en tidig beteendekonom.

För många postkeynesianer, och naturligtvis även för många andra som ställer sig utanför huvudfåran, gäller den i det föregående nämnda synen på ekonomi som en moralisk vetenskap alltjämt modern ekonomi. För postkeynesianerna är det ekonomiska systemet icke-repetitivt då systemet är ett öppet, socialt avhängigt och föränderligt system som karakteriseras av olika slag av stigberoenden (processer där händelser eller beslut i det förgångna lägger band på senare händelser eller beslut, red.anm.). Det makroekonomiska landskapet genomgår i

sig förändringar över tid. Ibland rentav av stor magnitud.

Huvudfåran ser i varje fall saker på ett annat sätt. Den ser snarare det ekonomiska systemet som ett repetitivt system och argumenterar därmed för att systemet är slutet och i viss utsträckning deterministiskt till sin natur.

Det innebär att de två lägren vidmakthåller och talar för olika slags metodologier. Och metodologiska aspekter har betydelse. De styr som ett slags paradigmatiske ram över både strukturen och innehållet i en given teoretisk förståelse. Eller som den postkeynesianska ekonomen **Victoria Chick** upprepade gånger framhävde skall metodologin tas på allvar – det går inte att bara göra ekonomi. Det är nödvändigt att begrunda hur ekonomi görs. Såsom hon framställde saken i en intervju för några år sedan: *”Jag tänker att metodologin är oerhört viktig, eftersom de som inte ser till den nivån gör löjliga saker”*, **Phil Armstrong** (2020).

Konklusion

Ekonomi handlar väsentligen om mänskligt beteende. Det rör sig om hur hushåll och företag planerar och handlar utifrån förväntningar då de beslutar vad de gör. Och vi vet att människor i allmänhet använder mer information än bara kunskap om priser och relativa priser då de handlar på ett ekonomiskt sätt. De använder en större mängd information. Och en del av detta har att göra med etiska aspekter. Det täcker också i viss utsträckning information som baserar sig på normer och värden. I det verkliga livet agerar företag och hushåll såsom människor gör, inte såsom robotar förväntas göra.

Som den framlidna påven **Benedictus XVI** framförde för många år sedan, med betoning på att moralen på ett fundamentalt sätt har en teologisk grund, finns det

gränser för fördelarna med att söka efter alltför mycket determinism i ekonomin. Det är viktigt att acceptera den grundläggande sanningen i att:

”En moral som föreställer sig att den kan lösgöra sig från den tekniska kunskapen om ekonomiska lagar är inte moral utan moralism. Som sådan är den en antites till moralen. Ett vetenskapligt förhållningssätt som föreställer sig vara kapabelt till att reda sig utan ett etos missförstår den mänskliga verkligheten. Därför är det inte vetenskapligt”, **Joseph Ratzinger** (1986).

Därför är det, som Ratzinger fortsätter argumentera, en rätt enkel slutsats att acceptera att den normativa dimensionen är närvarande i ekonomin. Det borde vara uppenbart även för ekonomer att:

”I dag behöver vi en maximal mängd specialiserad ekonomisk förståelse, men också ett maximalt etos så att den specialiserade ekonomiska förståelsen kan träda in för att tjäna de rätta målen. Endast längs denna väg kan dess kunskap vara både politiskt användbar och socialt acceptabel.”

Olyckligtvis betonar moderna ekonomer i allmänhet inte dessa frågor. För dem är ekonomi inte en moralisk vetenskap.

Hur som helst måste vi som ekonomer erkänna att varken vårt moderna samhälle eller ekonomin kan fungera på ett ändamålsenligt sätt utan vissa moraliska riktlinjer:

”Vår förståelse av sociala institutioner och organisationer är inadekvat ifall vi inte värdesätter den moraliska motivationen för individerna bär inom sig, och hur dessa institutioner hjälper att upprätthålla och reproducera de moraliska känslorna”, **Geoffrey Hodgson** (2014).

Så tillbaka till grunderna. Ekonomins grundläggare fick det rätt och det gjorde även Keynes. Ekonomi är verkligen (och borde vara) en moralisk vetenskap.

Översättning från engelska: **Mikael Kosk**

¹En mer detaljerad diskussion om behovet att inkludera etiska aspekter i ekonomin presenteras av Finn Olesen (2021, 2022 & 2023).

²Inom mikroekonomin i allmänhet är förståelsen av begreppet ekonomisk agent mycket bredare – ta beteendekonomin som exempel. På det viset har mikroekonomin utvecklats till ett ekonomiskt spel som bättre stämmer överens med det verkliga livets sakförhållanden än vad gäller makroekonomins huvudfåra.

REFERENSER

Armstrong, Phil (2020): Can heterodox economists make a difference? Edward Elgar.

Ballor, Jordan (2022): Is homo economicus sovereign in his own sphere? A challenge from neo-Calvinism for the neoclassical model, *Journal of Markets & Morality*, 25(1).

CW (XIV): The collected writings of John Maynard Keynes, Vol. XIV, The General Theory and after, Part II: Defence and Development, Macmillan Cambridge University Press 1973.

CW (X): The collected writings of John Maynard Keynes, Vol. X, Essays in biography, Macmillan Cambridge University Press, 1972.

Galbraith, James (2016): Keynes 'in the twenty-first century': tradition, circumstance, fad and pretense in the wake of the great crisis, from *Macroeconomics after the financial crisis – A post-Keynesian perspective*, Madsen, Mogens Ove & Olesen, Finn (editors.), Routledge.

Goodwin, Craufurd et al. (2009): John Maynard Keynes of Bloomsbury: Four short talks, Chope Working Paper, No.2009-01, Duke University, Center for the History of Political Economy (Chope), Durham.

Hodgson, Geoffrey (2014): The evolution of morality and the end of economic man, *Journal of Evolutionary Economics*, 24(1).

Juselius, Katarina (2011): On the role of theory and evidence in macroeconomics, from *The Elgar Companion to Recent Economic Methodology*, Hands & Davis (editors), Edward Elgar.

Juselius, Katarina (2009): The long swings puzzle: what the data tell when allowed to speak freely, from *Palgrave Handbook of Econometrics: Vol. 2: Applied Econometrics*, Patterson & Mills (editors), Palgrave Macmillan.

Lee & Schug (2011): The political economy of economic education: The moral dimensions, *Journal of Markets & Morality*, 14(1).

Mitchell, Hadley (2017): The ethics of Keynes, *Journal of Markets & Morality*, 20(1).

Nothelle-Wildfeuer, U. (2018): Catholic social teaching as a pillar of social market economy, *Journal for Markets and Ethics*, 6(1).

Olesen, Finn (2023): *Macroeconomics and Ethics*, from *Routledge Handbook of Macroeconomic Methodology*, Jesper Jespersen, Victoria Chick & Bert Tieben (editors.), Routledge 2023.

Olesen, Finn (2022): Does macroeconomics have to deal with ethical considerations?, from *Macroeconomic Modelling, Economic Policy and Methodology – Economics at the Edge*, Byrialsen, Raza & Olesen (editors), Routledge.

Olesen, Finn (2021): Macroeconomics must have an ethical foundation, *International Journal of Pluralism and Economics Education*, 12(2).

Ratzinger, Joseph (1986): Church and Economy: responsibility for the Future of the World Economy, *Communio*, 13(3).

Richards, Jay (2020): What economists know, believe, and debate, *Journal of Markets & Morality*, 23(1).

Skidelsky, Robert (1992): *John Maynard Keynes – Hopes betrayed 1883-1920*, MacMillan London.

Wittmer, Michael (2017): Is a just price enough?, *Journal of Markets & Morality*, 20(2).